

О. М. ДАВИДЮК,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МІСЦЕ ТЕХНОЛОГІЙ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІННОВАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Присвячено окремим науковим проблемам господарсько-правового регулювання функціонування технології як специфічного об'єкта Національної інноваційної системи.

Ключові слова: технологія, Національна інноваційна система, інновації, інноваційні об'єкти, трансфер технологій.

Постановка проблеми. Загальновідомим та визнаним є той факт, що національна економіка України перебуває в стані глибокої кризи, що вимагає акумулювання загальних зусиль її якнайшвидшого подолання. Одним із шляхів цього є масштабне втілення інноваційних об'єктів та інноваційної продукції до вітчизняного виробничого сектору. Проте чинне законодавство України не містить у собі правових механізмів, які надають змогу розробникам наукоємних виробничих фондів захистити свої права і законні інтереси від їх порушення з боку третіх осіб.

Саме через ці причини найбільш незатребуваним об'єктом інноваційної діяльності є технологія. Така ситуація вимагає найскорішого вирішення шляхом формування нового правового регулювання, яке буде відповідати сучасним вимогам, які до нього ставляться, оскільки саме вона наділена потенційною здатністю призвести до швидких економічних зрушень та такого очікуваного суспільством соціального ефекту.

Ступінь недосконалості нормативного забезпечення обігу технологій в Україні є настільки високим, що навіть не зрозуміло, а що саме законодавець визнає в якості технології та її складових. Саме тому основоположним завданням юридичної науки є розробка концепції існування вказаного об'єкта в межах господарського обороту національної економіки.

Мета даної роботи – визначити місце та значення технології для національної інноваційної системи України. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі взаємопов'язані **завдання**: 1) охарактеризувати сучасний стан правового врегулювання Національної інноваційної системи; 2) дати визначення технології як об'єкта інноваційної діяльності; 3) визначити місце технології в Національній іннова-

ційній системі; 4) сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, яке регулює діяльність Національної інноваційної системи.

Об'єктом даного дослідження є система суспільних відносин, урегульована нормами права різних галузей законодавства України, що виникають у процесі функціонування Національної інноваційної системи та трансферу технологій.

Аналіз останніх джерел і публікацій за обраною темою свідчить, що дослідження за цим напрямом здійснювалося багатьма науковцями в галузі як юридичної науки, так і економіки, державного управління. На особливу увагу заслуговують праці таких учених, як Ю. Є. Атаманова [1]. К. Ю. Іванова [2, с. 448–473], О. В. Гладка [3; 4], А. І. Денисов [5], проте жоден із названих авторів так і не приділив належної уваги правовому статусу технології як центрального об'єкта Національної інноваційної системи.

Виклад основного матеріалу. Згідно з приписами чинного законодавства України, а саме відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів від 17 червня 2009 р. № 680-Р «Про схвалення концепції розвитку Національної інноваційної системи» [6], національна інноваційна система – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу.

Національна інноваційна система включає підсистеми:

- державного регулювання, що складається із законодавчих, структурних і функціональних інституцій, які встановлюють та забезпечують дотриман-

ня норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи;

- освіти, що складається з вищих навчальних закладів, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчальних закладів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;

- генерації знань, що складається з наукових установ та організацій незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи вищих навчальних закладів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств;

- інноваційної інфраструктури, що складається з виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової складової, а також з технополісів, технологічних та наукових парків, інноваційних центрів та центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертно-консалтингових та інжинірингових фірм, інституційних державних та приватних інвесторів;

- виробництва, що складається з організацій та підприємств, які виробляють інноваційну продукцію і надають послуги та (або) є споживачами технологічних інновацій.

У юридичній науці, за формулюванням Л. Федулової та М. Пашути [7], під Національною інноваційною системою прийнято розуміти сукупність взаємозв'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерціалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів, малих та великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів як комплексу інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають потужне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості.

Уже із наукового визначення Національної інноваційної системи вбачається, що технологія являє собою один із ключових її елементів. Якщо ж поглянути на те, яку роль вона відіграє в інноваційних відносинах, то можна констатувати дуалістичну правову природу технології, яка вимагає формування адекватного правового регулювання.

Так, з одного боку, технологія є кінцевим результатом реалізації інноваційних продуктів поряд з інноваційною продукцією та інноваційним виробництвом. Але не потрібно забувати і про те, що

в інноваційних відносинах технологія може існувати до (або поза) інноваційного процесу, має можливість стати джерелом інших інновацій. Зводити поняття технології лише до результату реалізації інноваційних продуктів не можна, адже її багатогранність та економічне і соціальне значення надають змогу більш широкого подальшого використання.

Технології можливо розподілити на ті, що втілені у певному товарі, а також на ті, за допомогою яких здійснюється виробництво продукції. Зазначені різновиди технології дуже тісно між собою взаємопов'язані, оскільки взаємодіють в одних і тих же виробничих відносинах і не дають змогу однозначно визначити, який із них відіграватиме визначальну роль. Таким чином, неможливо визначити, яка технологія визначатиме іншу – «виробнича» чи «товарна».

Ураховуючи те, що в результаті функціонування технології виникає товар, який наділений унікальними споживчими якостями, або ж товар з підвищеними показниками конкурентоздатності, чи товар, наділений властивостями нової технології, його «особливість» буде визначатись внутрішньою природою, в основі якої також може лежати технологія. У цьому випадку мова йде про товари, які за своєю природою являють собою матеріальне втілення технології, яке через масове тиражування і розповсюдження набуває статусу товару на відповідному товарному ринку. Вважаємо, що такій технології доцільно надати значення інноваційної продукції, а відповідному втіленню технології – поняття товарно-функціональна технологія. При цьому ототожнити її зі звичайним товаром неможливо, оскільки саме вона являє собою її фактичне відтворення, містить унікальні споживчі характеристики, особливість яких здатна змінити існуючий виробничий сектор національної економіки України [8]. В інноваційному процесі товарно-функціональній технології доцільно надати правовий статус інноваційної продукції.

Крім того, фактично існують технології, з допомогою яких здійснюється виробництво продукції, безпосередньо пов'язаної з переробкою певної сировини. Їх називають промисловими технологіями чи технологіями масового виробництва. Результатом її функціонування не завжди є створення товарів, які наділені унікальними споживчими властивостями. У цьому випадку мова може йти про виробництво товарів із «рядовими» характеристиками, проте використання технології такого роду надає можливість істотно підвищити рівень конкурентоздатності отриманої продукції (послуг). Таким чином, промислова технологія (масового виробництва) може бути як тісно пов'язаною з товарно-функціональною, так і взагалі не взаємодіяти. Як правило, в якості такого

об'єкта господарського обороту виступає матеріальне втілення технології у вигляді цілісної технологічної лінії (дослідного зразка чи експериментального конструювання).

Наявність промислової технології вказує на те, що в інноваційних відносинах цей об'єкт має можливість виступати в якості інноваційного продукту, що може бути реалізований у межах певного інноваційного проекту.

Виходячи з того, що серед усіх інновацій технологія виступає в якості єдиного об'єкта, функціонування якого безпосередньо пов'язано із переробкою певної сировини, це автоматично надає їй статусу «особливого» об'єкта, що наділений потенційною здатністю привнести зрушення до існуючого економічного укладу. На підставі промислових та товарно-функціональних технологій, розвиток яких (на думку автора) є найбільш простим засобом реалізації концепції технологічного прориву, мають бути засновані такі спеціальні засоби державної підтримки, як стимулювання розвитку інноваційного виробництва та інноваційних підприємств [8]. Аналогічна ситуація спостерігається і в інших світових країнах [9].

Ураховуючи всі наведені твердження, на нашу думку, найбільш доцільним є формування чинного законодавства України, яке регулює діяльність національної інноваційної системи, на основі того, що технологія є специфічним інноваційним продуктом, який наділений здатністю змінити економічні та суспільні відносини, що займає центральне місце у всій системі інноваційних об'єктів, потенційно наділений здатністю приносити максимальний інноваційний ефект від свого втілення до виробничого сектору національної економіки України. При цьому необхідно змінити чинне законодавство таким чином, щоб технологія стала виступати в господарському обороті в правовому статусі інноваційної продукції (коли мова йде про товарно-функціональну технологію) і одночасно вона може бути результатом реалізації інших інноваційних продуктів (у такому випадку технологія – це результат інноваційної діяльності).

Усі перелічені зміни доцільно внести до чинного Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та до Закону України «Про технології в Україні», який має бути розроблений та впроваджений на території нашої держави для визначення особливостей її правового статусу.

Висновки. 1. Під Національною інноваційною системою прийнято розуміти сукупність взаємоз'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерціалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів, малих та великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів як комплексу інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають потужне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості. 2. Технологія являє собою один із ключових елементів Національної інноваційної системи. 3. Технологія в інноваційних відносинах має дуалістичну правову природу, так, з одного боку, технологія є кінцевим результатом реалізації інноваційних продуктів поряд з інноваційною продукцією та інноваційним виробництвом, а з іншого – виступає джерелом інших інновацій. Такий особливий господарсько-правовий статус вимагає адекватного правового регулювання чинним законодавством України. 4. Доцільним є внести зміни до положень законів України «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», а також перспективного нормативно-правового документа – Закону України «Про технології в Україні», за допомогою яких у чинному правовому полі національного законодавства відобразити наступні особливості використання технологій в інноваційній діяльності: товарно-функціональні технології можуть використовуватись в якості інноваційної продукції, тобто стати її результатом; промислові технології виступають в якості інноваційного продукту, на підставі якого формується інноваційний проект.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – 424 с.
2. Правове регулювання інноваційних відносин : монографія / С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. – Х. : Юрайт, 2013. – 688 с.
3. Гладка О. В. Комерційна концесія як складова інноваційно-інвестиційної політики держави / О. В. Гладка // Юрист України. – 2013. – № 4 (25). – С. 72–78.
4. Гладка О. В. Технологія як складова предмету комерційної концесії / О. В. Гладка // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – 2014. – № 2 (17). – С. 188–197.

5. Денисов А. І. Ринок технологій: правові аспекти забезпечення інтересів технологічної безпеки / А. І. Денисов // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Екон. теорія та право. – 2014. – № 4. – С. 126–137. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_13.
6. Про схвалення концепції розвитку національної інноваційної системи : Постанова Каб. Міністрів України від 17 черв. 2009 р. № 680-Р // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 47. – Ст. 1593.
7. Федулова Л. Розвиток національної інноваційної системи України / Л. Федулова, М. Пашута // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 35–47.
8. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : [монографія] / О. М. Давидюк. – Х. : ФІНН, 2010. – 176 с.
9. A systemic approach to innovation: breaking the rules of conventional regional development – the cases of Mexico, Colombia, India and Brazil / Innovations and Knowledge Commercialization: Cooperative Resources, Integrated Science and Business,. – Center for Technology Transfer UŁ. – Łódź 2013.

REFERENCES

1. Atamanova Yu. Ye. (2008) *Hospodarsko-pravove zabezpechennia innovatsiinoi polityky derzhavy [Economic and legal framework for innovation policy]* X.: FINN. [In Ukrainian]
2. Prylypko S. M., Hetman A. P., Atamanova Yu. Ye. et all. (2013) *Pravove rehuliuвання innovatsiinykh vidnosyn [Legal regulation of innovative relations]* Kh.: Yurait, [In Ukrainian]
3. Hladka O. V.(2013) Komertsiiina kontsesiia yak skladova innovatsiino-investytsiinoi polityky derzhavy [Commercial concession as part of innovative investment policy] *Yuryst Ukrainy – Lawyer of Ukraine*, 4 (25), 72-78; [In Ukrainian]
4. Hladka O. V. (2014) Tekhnolohiia yak skladova predmetu komertsiiinoi kontsesii [Technology as a part of the subject of commercial concession] *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho” – Bulletin of the National University “Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine”*, 2 (17), 188-197; [In Ukrainian]
5. Denysov A. I.(2014) Rynok tekhnolohii: pravovi aspekty zabezpechennia interesiv tekhnolohichnoi bezpeky / *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho” Ser.: Ekonomichna teoriya ta pravo – Bulletin of the National University “Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine” Series .: Economics and Law*, 4, 126-137. [nbuv.gov.ua Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_13); [In Ukrainian]
6. Pro skhvalennia kontseptsii rozvytku natsionalnoi innovatsiinoi systemy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 chervnia 2009 r. # 680-R [On approval of the concept of the national innovation system: Cabinet of Ministers of Ukraine dated 17 June 2009 r. Number 680-P] (2009) *Ofitsyniy visnyk Ukrainy. – The official Bulletin of Ukraine*, 47, 1593. [In Ukrainian]
7. Fedulova L., Pashuta M. (2005) Rozvytok natsionalnoi innovatsiinoi systemy Ukrainy [The development of national innovation system of Ukraine] *Ekonomika Ukrainy. – Economics of Ukraine*, 4, 35–47. [In Ukrainian]
8. Davydiuk O. M. (2010) *Tekhnolohiia yak ob'iekt hospodarsko-pravovoho rehuliuвання : [Technology as an object of economic and legal regulation]* Kharkiv: Vyd-vo «FINN» [In Ukrainian]
9. A systemic approach to innovation: breaking the rules of conventional regional development – the cases of Mexico, Colombia, India and Brazil / Innovations and Knowledge Commercialization: Cooperative Resources, Integrated Science and Business,. – Center for Technology Transfer UŁ. – Łódź 2013. [In English]

А. Н. ДАВИДЮК

кандидат юридических наук, доцент кафедры хозяйственного права
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

МЕСТО ТЕХНОЛОГИИ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ: ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Посвящено отдельным научным проблемам хозяйственно-правового регулирования функционирования технологии как специфического объекта Национальной инновационной системы.

Ключевые слова: технология, Национальная инновационная система, инновации, инновационные объекты, трансфер технологий.

M. A. DAVIDYUK

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Department of Economic Law
of the Yaroslav Mudryi National University of Ukraine

**PLACE OF TECHNOLOGY IN THE NATIONAL INNOVATION SYSTEM:
ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS**

Problem setting. The fact that the national economy of Ukraine is in deep crisis is good known and recognized. It requires the accumulation of common efforts of its speedy solution. One of the ways to do this is a large-scale of implementation of innovative objects and innovative productions to the national producing sector. However, the current legislation of Ukraine does not contain the legal mechanisms that allow developers of science-based production fund to protect their rights and interests from its abusing by third parties.

Analysis of recent researches and publications. In the article the works of such scholars as Ju. E. Atamanova, K. Ju Ivanova, O. V. Gladka, A. I. Denisov, and others have been studied.

Article's main body. Technology acts as the object that operated directly with the processing of certain raw materials, it automatically gives it the status of "special" object that has the potential to bring changes to the existing economic structure. Based on industrial and commodity-functional technology, the development of which (in author's opinion) is the simplest means of implementing the concept of technological breakthrough, special means of state support as incentives for innovation and innovative manufacturing enterprises should be implementing. A similar situation is observed in other world countries.

Conclusions and prospects for development. (1) The national innovation system is the set of interconnected organizations engaged in the production and commercialization of scientific knowledge and technologies within the national borders, small and large companies, universities, laboratories, technology parks and incubators as a set of legal, financial and social institutions providing innovative processes and have strong national roots, traditions, political and cultural features. (2) Technology is one of the key elements of the national innovation system. (3) Technology in innovative relations plays the dual legal nature, on the one hand, technology is the ultimate result of the implementation of innovative products along with innovative products and innovative production, and on the other – is the source of other innovations. This special economic and legal status requires adequate regulation of current legislation of Ukraine. (4) It is appropriate to amend the Law of Ukraine «On innovation activity», «On state regulation of activities in technology transfer» and promising legal document the Law of Ukraine «On Technologies in Ukraine», to reflect in the national legislation the following features of using the technology in innovative activity: – commodity-functional technologies can be used as innovative productions becoming its result; – industrial technology acting as an innovative that formed the innovative project.

Key words: technology, national innovation system, innovation, innovative object, technology transfer.